

ADV N-Medelingen

**DRIEMAANDELIJKS
VIERDE TRIMESTER 2024**

Dit is het zesentachtigste nummer van de *ADV-N-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten zoals het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten, de publicaties en de huisvesting. De *ADV-N-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN | archief voor nationale bewegingen werkt rond het erfgoed van de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen in Europa. De kernopdracht van het ADVN is het verzamelen, bewaren, onderzoeken en toegankelijk maken van dit erfgoed.

Cover: Voorpagina van een reclamefolder voor de Ford Mercury Cougar met teksten van Herman Pauwels die links op de foto figureert, circa. 1968. [ADV-N, AC1387]

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB
ondernemingsnummer: 0431.020.884
RPR Antwerpen

Giften vanaf 40 euro komen in aanmerking voor een attest voor belastingvermindering.
Neem hiervoor contact op met het ADVN.

[www.facebook.com/ADV-N vzw](https://www.facebook.com/ADV-N-vzw)

Met de steun van de Vlaamse overheid

Vlaanderen
verbeelding werkt

Erkenningsnr. P3A8177

*Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken.
Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.*

Bijdragen

Jens Bertels, Tom Cobbaert
Ann Mares, Dirk Rochtus,
Nico Van Campenhout, Rita Verelst

Digitale beeldbewerking & beeldredactie

Guido De Cock, Ann Van Gastel

Fotografie

Peter Maes

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Administratie

Marleen Deridder

Druk

Graphius – New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Rochtus

Lange Leemstraat 26, 2018 Antwerpen

Alle bijdragen komen tot stand in samenwerking met
de Wetenschappelijke Raad van het ADVN

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2024 Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

HERINNERINGEN ZET DEUREN OP EEN KIER

Jo Gisekin

Eind januari 2025 is het Poëzieweek en het ADVN haakt hier alvast graag op in met aandacht voor het zowel geraffineerde als toepaselijke gedicht *“Hier weegt het gewicht van de tijd”* van Jo Gisekin. Het gedicht kreeg een plaats in de Juffertuin van ADVN, waar het verleden *“op zwijgend papier”* wordt *“verzameld”*, ... *“bewaard en begeerd als maagdenpalm, tijm en rozemarijn in een besloten hof”*. Het gedicht eindigt met *“Herinnering zet deuren op een kier”* waarbij subtiel op de waarde en relevantie van een archiefwerking wordt gewezen en met name de mogelijkheid wordt open gelaten dat er door naar het verleden te kijken, iets kan gebeuren. Wij zijn erg fier op deze poëtische ontmoeting van archief en tuin die in deze *Mededelingen* wordt beschreven door vrijwillig medewerker Nico Van Campenhout. Bij mijn eerste ontmoeting met de dichteres kwamen er ook tuinhand-schoenen, hydrangea's en een snoeischaar aan te pas en ik blijf haar persoonlijk zeer dankbaar voor dat moment.

Het selectieve overzicht van de aanwinsten opgesteld door archief-medewerker Rita Verelst toont aan dat veel overdrachten inderdaad nog *“zwijgend papier”* betreffen. Het gaat dan vaak om documenten met betrekking tot de totstandkoming en werking van verenigingen of om persoonsgebonden archief, wat meestal wordt gekenmerkt door een grote diversiteit aan materiaal, waaronder brieven, affiches, tekeningen en foto's. Het aandeel digitaal archief dat binnenkomt, neemt echter in ijlt tempo toe. Op dit moment bewaart het ADVN al meer dan 5 miljoen digitale documenten, de gedigitaliseerde bronnen nog buiten beschouwing gelaten. Het gaat dan om recent totstandgekomen informatie, die nog geruime tijd voor raadpleging ontoegankelijk blijft, maar wel al meteen de nodige behandeling vergt om bewaring en latere raadpleging te garanderen.

Wat *“deuren op een kier”* kunnen veroorzaken, wordt in dit nummer geïllustreerd door de bijdragen van archivariissen Jens Bertels en Tom Cobbaert. Bij de verwerking van de respectievelijke archieven van Lionel Vandenberghe en de familie Pauwels-Uyttebroek stootten zij op boeiende, verhelderende en minder bekende feiten uit de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Het archief van Lionel Vandenberghe geeft inzicht in de tumultueuze periode van het IJzerbedevaartcomité voor-

afgaand aan de volledige breuk waarbij radicalen zich afscheurden en een eigen jaarlijkse manifestatie (IJzerwake) organiseerden. Tweespalt tussen gematigden en radicalen en minimalistische en maximalistische stromingen is er binnen de Vlaamse beweging van in het begin geweest. Van een monoliet was nooit sprake. Steeds werd de beweging gekenmerkt door verschillende stromingen, strategieën en doelen en door een complexiteit en veelzijdigheid van zowel organisaties, betrokkenen als contexten.

Aan complexiteit ontbreekt het evenmin in *De Windmakers*, een *Suske en Wiske*-album waarin een burenruzie ontaardt, brieven verdwijnen en reuzenslakken tuinen terroriseren en dat alles tegen de achtergrond van de Koude Oorlog. Suske en Wiske willen vrede bewerkstelligen en een vliegend tapijt maakt deel uit van de oplossing. Dat flamingant Herman Pauwels voor dit album met Willy Vandersteen meeschreef aan dit fantasierijke scenario, was een tot nog toe goedbewaard geheim.

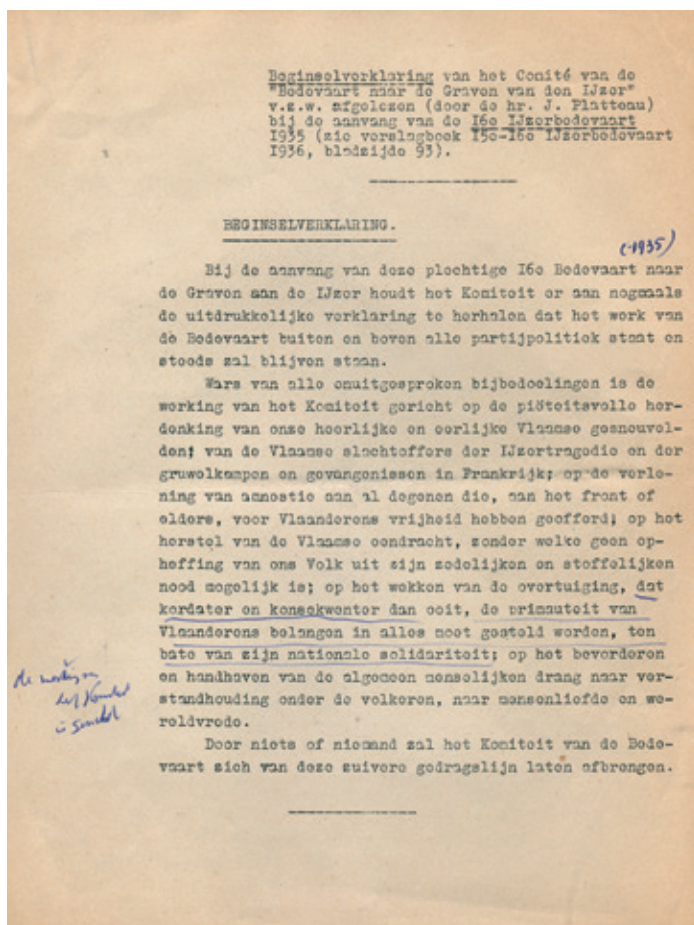
Veel leesgenoegen, Ann Mares

DE IJZERBEDEVAART

Lionel Vandenberghe en de rumoerige jaren 1990

De intussen meer dan een eeuw lange geschiedenis van de IJzerbedevaart is indrukwekkend, maar de organisatie van de jaarlijkse massamanifestatie verliep ook langs tegenstellingen en breuklijnen. Meer dan eens stond de invulling van het fundament van de werking van het comité centraal: het IJzertestament en de drie kernbegrippen zelfbestuur, nooit-meer-oorlog en godsvrede. Het drieluik is volgens historica Annelies Beck *“vaag en voor interpretatie vatbaar”* en de invulling wijzigde inderdaad doorheen de tijd. Het was een bron van discussie en vaak ook conflict.

Boven: Lionel Vandenberghe tijdens één van de vele IJzerbedevaarten, s.d. [ADV N, VFB2002/1]

Links: Clemens De Landtsheer bezorgde Frans Daels in 1956 ter inspiratie deze beginselverklaring van 1935. Wat bedoelde het toenmalige comité met 'zijn nationale solidariteit'? [ADV N, D22700(3/1)]

Sommigen wilden een nadruk op de pacifistische boodschap, anderen op het Vlaams-nationalisme, sommigen wilden meer politieke eisen en anderen wilden vooral een serene dodenherdenking. Om nog maar te zwijgen over de persoonlijke conflicten en generatieverschillen in het comité.

Voorzitterschap Lionel Vandenberghe

Een interessant hoofdstuk in deze turbulente geschiedenis is het voorzitterschap van Lionel Vandenberghe. Hij trad aan in een woelige periode: de staatshervormingen zaaiden verdeeldheid in

de Vlaamse beweging en de Vlaams-nationale partijpolitiek. Tijdens de IJzerbedevaart van 1987 zorgde de hetze rond 'Die Stem van Suid-Afrika' voor veel frictie. Hierbij werd besloten om het Nederlandse en Zuid-Afrikaanse volkslied in het midden te programmeren, en niet meer op het einde, samen met de *Vlaamse Leeuw*. Volgens de tegenstanders van de beslissing beklemtoonde het na elkaar zingen de volksverbondenheid. Verschillende plaatselijke comités verklaarden zich oneens met de controversiële beslissing en het Vlaams Nationaal Jeugdverbond (VNJ) verspreidde met veel succes een petitie. In *Dietsland-Europa* en 't *Pallietkerke* verschenen vlammeende teksten. De houding van het comité werd een oorlogsverklaring genoemd en er werd gedreigd met scheuring. Oproepen tot eenheid van het comité werden als "schril gekrijs" bestempeld en als onmogelijk bij het toenmalige beleid.

In april 1989 overleed voorzitter Paul Daels en Vandenberghe stelde zich succesvol kandidaat voor het voorzitterschap. Nadien verklaarde hij het belang van het boek *Het Belgisch labyrint* door Geert

Boven: De 60ste IJzerbedevaart in 1987 met vlnr Michiel Debackere, Cyriel Coupé (Anton Van Wilderode) en Clem De Ridder. [ADV, VFA2063]

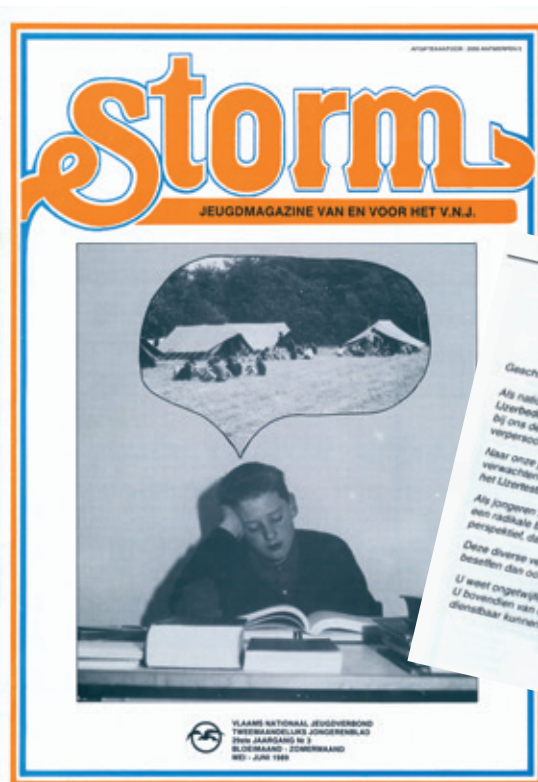
Onder: Lionel Vandenberghe tijdens zijn toespraak tot de jeugd op de IJzerbedevaart van 1983. [ADV, VFFY73/24]

Van Istendael voor zijn kandidatuur. Vooral de nadruk op het pacifisme in het hoofdstuk over de IJzerbedevaart had een grote invloed op hem: *"Zo werd voor mij meteen duidelijker dat niet alleen de zelfbestuursgedachte belangrijk was, maar ook de vredesproblematiek en de internationale dimensie ervan"*. De verhouding tussen deze onderwerpen zou tijdens zijn voorzitterschap veel beroering veroorzaken.

Lionel Vandenberghe studeerde in 1966 af in de psychologie met een eindverhandeling over het ontstaan van de blauwvoeterij en werd in 1972 aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen de oprichter en directeur van de dienst voor studieadvies en studentenbegeleiding. In de Vlaamse beweging was Vandenberghe actief als hoofdredacteur van het tijdschrift *Nieuw Vlaanderen* (1970-1978), lid van het hoofdbestuur van de Vlaamse Volksbeweging (VVB) en lid van het nationaal bestuur van het Davidsfonds. Vanaf 1975 behoorde hij tot de algemene vergadering van het IJzerbedevaartcomité en vanaf 1979 zetelde hij in de raad van bestuur. In 1983 verzorgde hij op de bedevaart de jeugdtoespraak en in mei 1988 werd hij ondervoorzitter van het comité.

Het archief van Vandenberghe is een interessante bron voor de Vlaamse beweging in de woelige jaren 1980 en 1990. Er waren concrete realisaties en machtsdeelname, maar ook nederlagen en ontgoochelingen. Er klonken kreten voor radicalisering en voor pragmatiek. Er waren ruzies, verdachtmakingen en pogingen tot verzoening. Hoewel deze geschiedenis nog recent is en er hoe dan ook meer bronnen nodig zijn om alle verschillende stemmen in het verhaal te betrekken, biedt dit archief al een interessante blik op de woelige jaren van de IJzerbedevaart.

In mei-juni 1989 publiceerde het Vlaams-Nationaal Jeugdverbond in zijn magazine *Storm* een open brief gericht aan het IJzerbedevaartcomité. [ADVN, VY140]

Meteen problemen: VNJ en de derde fase van de staatshervorming

De aanwezigheid van die verschillende stemmen was een eerste verzuchting voor Lionel Vandenberghe: *"Ik ondervind één nadeel: iedereen zegt: de toespraak moet kort zijn en iedereen geeft een stapel onderwerpen om te behandelen"*. Hetzelfde communiceert hij ook in een brief naar VNJ-verbandsleidster Ledy Broeckx: *"Naar aanleiding van mijn verkiezing als voorzitter heb ik ontelbare brieven gekregen, met suggesties, met aanbevelingen, met raadgevingen wat ik mag zeggen en niet mag zeggen, wat ik mag doen en niet mag doen"*. Broeckx hoopte op een radicale bedevaart, maar beloofde ook wat *"gas terug te nemen"* in verband met haar houding tegenover het comité. In augustus van dat jaar lezen we in de briefwisseling dat het VNJ weer haar medewerking aanbood na het wegwerken van een aantal praktische problemen.

Vandenberghe ontving per brief ook raadgevingen van o.m. het Vlaams Blok en Herman Bouchery, broer van Walter Bouchery

en man achter de Dietse Werkgroep. Enkel het separatisme was volgens hen een piste in het debat rond de derde fase van de staatshervorming van 1988-1989. Bouchery noemde andere pistes struivogelpolitiek en een stap richting de definitieve nederlaag van de Vlaamse beweging. Vandenberghe zag separatisme daarentegen als “onjuist” en “overbodig”. Het comité ontwikkelde een zespunten-programma voor die derde fase, als een eigen programma van de Vlaamse beweging na de mislukking van de eerste en de tweede fase. De prioriteit was een rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement, bevoegdheidsverdeling en electorale wijzigingen. Dit noemden ze radicaal, maar niet sloganesk. In deze scheidingslijn lag de kiem van de latere problemen.

Het comité was niet de enige groepering die onderhevig was aan pogingen tot beïnvloeding van buitenaf. Vandenberghe ontving een doorslag van een brief van Volksunie-europarlementslid Willy Kuijpers aan Richard Celis, voorzitter van het Algemeen Nederlands Zangverbond (ANZ). Kuijpers hield een vlamdend betoog ter ondersteuning van Celis: *“Dezelfde georganiseerde huil- en fluitconcerten tijdens de IJzerbedevaart 87 en Sporenviering 87 te Brussel en nu tijdens het 52e Vlaams Nationaal Zangfeest, bewijzen – naar hun aard en ogenblik van optreden – voldoende dat de betrokkenen en diegenen die hen inspireren en leiden, slechts dit doel voor oog hebben: – een soort van terreur uit te oefenen op de programmatie en hun democratische leiding; – hun ‘vertrouwenspersonen’ te laten doordringen – wellicht als kompromisvorm – in de betrokken bestuursgeledingen.”* Kuijpers raadde Celis aan afstand te nemen van de betrokkenen en om niet te “verschrallen tot achterhaalde, martiale retro-

Vendelijs op het podium bij de IJzerbedevaart van 1978 met vooraan de leuze ‘echt zelfbestuur’.
[ADV, VFFY68/72]

gebeurtenissen met verbaal, onstrategisch opbod”. Ook verweet hij hen een “karikaturale kikkervisie” te hebben en “geüniformeerde tooghan-gers” te zijn. De toon van het debat was buitengewoon hard.

Het comité koos de benadering van Kuijpers en concludeerde in de algemene vergadering: *“de tanende publieke belangstelling voor de IJzerbedevaart (zoals ook voor het Zangfeest) moet worden tegengegaan door een radicalere opstelling t.a.v. de herrie schoppende minderheids-groepjes”*.

Conflicten in de jaren 1990

Het bleek een inschattingsfout te zijn. Het ongenoegen was groot en het werd een rumoerig decennium voor de IJzerbedevaart. Het comité vond geen geschikte houding tegenover de separatistische fractie van de Vlaamse beweging en de massamanifestatie zou eronder lijden.

In 1991 ontloek er naast de vele spanningen ook een grote hetze rond Anton Van Wilderode en een reactie van Lionel Vandenberghe over de gedichten van één van de belangrijkste tekstdschrijvers voor de bedevaarten. Er zijn veel verschillende versies van het verhaal, maar het is terug te voeren op een verslag van een sofasprek verschenen in Wij op 25 januari. Hierin viel te lezen dat Vandenberghe op een negatieve uitspraak over de gedichten van Van Wilderode

als volgt reageerde: *“Ik geef toe dat ik ook liever met een dichtbundel van Van Wilderode op de sofa zit dan hem op de wei te horen, maar sommige symbolen (sic) moeten nu eenmaal met respect (sic) behandeld worden”*. Aanvankelijk was er amper aandacht voor deze passage, maar hier kwam verandering in. Er was plots veel verontwaardiging over deze

uitspraak, volgens Vandenberghé door 't *Pallierterke*. Hand over hand nam de verontwaardiging toe en Karel Dillen noemde het op het congres van het Vlaams Blok zelfs "*hondse beledigingen*". Dit is een enigszins overtrokken reactie op een ongelukkige uitspraak in de dynamiek van een gesprek, maar het toont dat er weinig ruimte was voor uitschuivers. Vandenberghé en Van Wilderode losten het conflict onderling op, al zou het blijven sluimeren en een vast verwijspunt worden in de komende jaren.

Ondertussen zocht het comité naar een omgang met het onafhankelijkheidsstandpunt. In 1992 klonk het op een bespreking: *"Het Komitee heeft een historische opdracht om de drie pijlers van het fronttestament te verdedigen en voorlopers te zijn. Onze opdracht is de meest doelmatige vorm van zelfbestuur voor te staan. Er is een evolutie in de ideeën, zowel in het Vlaams-nationaal milieu als bij de commentatoren. Tactisch kan het nuttig zijn om de Walen te laten begrijpen dat wij België niet noodzakelijk willen in stand houden. Doch de vraag wordt gesteld of wij daardoor de Vlaamse Brusselaars niet in de steek zullen laten. Onderzocht moet worden of dit een geldig argument is. De secretaris maakt een nota op over de subnationaliteit."*

De conclusie was dat er "*uiteraard geen taboes zijn t.o.v. België*" en dat comitéleden zowel het federalisme, confederalisme of separatisme kunnen aanhangen, zonder echter hun wil te kunnen opdringen. Het resulteerde op de Bedevaart van 1992 in de zeer gesmaakte "*Waalse vrienden, laat ons scheiden*"-toespraak van Vandenberghé. De

Affiche van de 59ste IJzerbedevaart, 1986. [ADV N, VAF A395]

radicale vleugel voelde zich vertegenwoordigd.

In hetzelfde jaar volgde echter een statutaire beslissing die veel stof deed opwaaien. Het comité hertaalde het drieluik van het IJzertestament om een breed en jong publiek aan te spreken. Zelfbestuur, nooit meer oorlog en Godsvrede bleven behouden, maar vrede, vrijheid en verdraagzaamheid werd de dominante communicatielijn. De beslissing viel slecht bij vele bedevaarders.

Een ander probleem was het gematigde standpunt over het Sint-Michielsakkoord, het regeerakkoord over de vierde staats hervorming waar de Volksunie een hand in had. Het deed *Dietsland-Europa* een brief over de "*heersende IJzerbedevaartmalaise*" schrijven op het einde van 1993. De bedevaart leed volgens

hen aan betekenisverlies en de leiding was niet representatief voor de Vlaams-nationale opinie van toen. Het waren "*Schiltzboys*". Het comité moest bijgevolg anders samengesteld worden, met Clem De Ridder als voorzitter en onder andere Ledy Broeckx, Peter De Roover en Mark Grammens in de beheerraad. Zij moest het comité radicalere standpunten doen innemen.

Het werd steeds minder geduld dat het comité een afwijkende mening had in minder radicale zin. Ze werden "*Vlaamse rioolratten*" genoemd, maar ook "*progressieve linkselende duiders*", of "*politieke profiteurs*". Tegelijkertijd waren er ook steunbetuigingen. Jozef Deleu

schreef in 1993 bijvoorbeeld: *"Ik hoop dat je als voorzitter van het IJzerbedevaartkomitee de spreekbuis zult blijven van het oeroude democratische flamingantisme en dus niet zult wijken voor het gedram van het rechts-nationalisme"*. De twee kampen lagen ver uit elkaar.

De Groep van Gent en het IJzerbedevaardersforum

En beide kampen duwden elkaar steeds verder weg. In de zomer van 1994 verschenen twee open brieven in *De Standaard* die veel teweegbrachten. Op 11 juli verscheen de tekst *'Vlaamse vrienden, laten we scheiden'*, van Herman d'Espallier, Rob Eykens en Paul De Belder, toen ondervoorzitter van het IJzerbedevaartkomitee. De tekst nam afstand van de *"ondemocratische"* zijde van de Vlaamse beweging en dreef zo de spanning nog verder op. Het antwoord bleef niet uit.

Op 4 augustus distantieerden veertien leden van het Bedevaartcomité, Jan Jambon (voorzitter van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV)), Peter De Roover (voorzitter VVB), Hugo Portier (voorzitter ANZ) en Lieven Van Gerven (voorzitter Davidsfonds) zich van d'Espallier, De Belder en Eykens. De Groep van Gent, later zo genoemd omdat de tekst werd geschreven tijdens een bijeenkomst in het lab van professor en comitélid Michiel Debackere in Gent, eiste een radicalisering van het IJzerbedevaart-standpunt met een passus over de onafhankelijkheid. Het comité wilde echter geen *"dromenwereld"* en ging vooral voor de splitsing van de sociale zekerheid. Het wilde verder inzetten op een geleidelijke gang naar autonomie.

't Pallieterke verweet de Groep van Gent een strategische blunder en ook Guido Tastenhoye noemde het in de *Gazet van Antwerpen* een ondoordachte houding. Het comité kon volgens hun geen kant meer

Boven: Centraal op de foto Paul De Belder en Lionel Vandenberghe, twee gebeten honden van de radicalen op een manifestatie van Aktiekomitee Vlaanderen '90. [ADVN, VFA1617]

Rechts: Drie leden van Groep van Gent tijdens de IJzerbedevaart van 1993. Guido Sweron (met rode das), Anton Van Wilderode (met zakdoek op het hoofd) en Michiel Debackere (uiterst rechts). Andere leden waren Luc Vranckx, Jean-Pierre Dewijngaert, Arseen Vande Velde, Eric Crommelynck, Luc Broekaert, Jan De Wilde, Guido Moons, Omaar Mortier, Erik Peeters, Bart Vandermoere en Koen Baert. [ADVN, VFB610]

Zelfklever van het IJzerbedevaardersforum uitgedeeld tijdens de bedevaart van 1995. [ADV, VPPA420]

op met deze werkwijze en zou dus ook niet veranderen. Peter De Roover verklaarde vooral het debat over de onafhankelijkheid vooruit te willen bewegen en noemde het een zaak van alle bedevaarders. Hij was het niet eens met het comité dat dit een interne aangelegenheid was. Het comité verklaarde in een persmededeling dat ze onverkort achter de beleidslijn van de laatste jaren bleef staan en herhaalde dat zowel de federalisten, confederalisten als voorstanders van een onafhankelijk Vlaanderen welkom waren op de Bedevaart.

In 1995 volgde het collectieve vertrek van de Groep van Gent uit het comité. Sommigen geraakten niet herkozen, anderen stapten zelf op. Dit werd gezien als een uitzuivering, en in lijn met de waargenomen verdwijning van het Vlaams-nationalisme. Iedereen had ondertussen zijn argumenten, zijn eigen gelijk en zijn eigen wantrouwen. De sfeer werd er niet rustiger op en er waren hevige uitvalen in beide richtingen. Vandenberghé liet optekenen dat hij niet wilde dat Vlaanderen zijn mening over Michiel Debackere kon lezen, *“dat wordt iets voor over vele jaren, als hij zijn persoonlijk archief vrijgeeft”*. De komende jaren wordt dit archief progressief raadpleegbaar, waarbij elk document 30 jaar na opmaak ingekeken kan worden.

In datzelfde jaar ontstonden twee initiatieven die het comité van koers wilden doen veranderen: de Werkgroep Radicalisering in april en het IJzerbedevaardersforum in mei. Het Forum eiste inspraak en de inname van een speerpuntpositie van het comité in de Vlaamse beweging. Ook gingen stemmen op om de hertaling van het testament te schrappen. De Werkgroep Radicalisering ontstond op initiatief van het VNJ en streefde een gelijkaardig doel na, maar toonde een explicietere dissidentie en voorzag een verregaande vervanging van het bestaande comité. Voor de bedevaart van 1995 riep het op om plaats te nemen op de rechteroever in plaats van op de weide zelf om zo hun onvrede met de koers van het comité te tonen. De gratis uitgedeelde sjaals en ballonnen van het Forum vielen hard op. Later in de namiddag organiseerde het VNJ de eerste IJzerwake in Steenstrate, met een toespraak door Clem De Ridder. De verschillende actoren verweten elkaar verdeeldheid te zaaien. De bedevaart werd in de pers omschreven als de bedevaart van de tweespalt.

Carlos Van Louwe, jarenlang lid van het IJzerbedevaartcomité en zelf

ook geregeld ontevreden, schreef in een brief op 9 april 1995 al: *“Laat alles voorbijgaan, want hoe dieper men ingaat op de geschiedenis van de IJzerbedevaarten, des te meer stelt men vast dat er eigenlijk zelden of nooit ‘eenheid’ geweest is in het komitee, zelfs niet tijdens de oorlogsjaren...”*

Na enige tijd leek er ook ruimte te zijn voor verzoening. Het comité en het Forum gingen in gesprek, voornamelijk over de verkiezing van de comitéleden. Het Forum wilde namelijk *“Eendracht door Inspraak”* door de bedevaarder medezeggenschap te geven in het comité en zo de organisatie te democratiseren. Het wilde naar eigen zeggen geen alternatief comité oprichten. Het nam een constructieve houding aan en poogde om de scherpe polarisering van de voorgaande jaren te vermijden. Er werd niet opgeroepen om plaats te nemen op de rechteroever, noch om een alternatieve bedevaart te organiseren. De gesprekken vorderden langzaam. De voorgestelde methode van inspraak was complex en kende praktische hindernissen. Een verzoeningscommissie onder leiding van Manu Ruys werd in maart 1996 opgericht en merkte al snel goede wil bij beide

partijen. Een consensus bleef echter uit. Op 1 juni zou een beslissing genomen worden, maar dat gebeurde niet. Eind juni volgde nog een verklaring van het comité om de interne discussies stop te zetten en zich niet meer van tegenstander te vergissen, maar van een akkoord was geen sprake.

Twee maanden later volgde de turbulente bedevaart van 1996, de Werkgroep Radicalisering had acties aangekondigd waarop een groep op de weide wederom protestsjaals droeg, met fluitjes de toespraak belemmerde en uiteindelijk achter de muziekkapel van het VNJ opmarcheerde richting de IJzertoren en de gebruikelijke vlaggenstoet verstoorde. Er volgden opstootjes op de weide, er werd geduwd, er werden klappen uitgedeeld en vlaggendragers belandden op de grond. Er werd vooral gekeken naar het Vlaams Blok, Voorpost en het VNJ. Voor de ene was het niet meer dan *“wat gefluit en wat geduw”*, voor de andere was het een grote schande of grafschennis. Vele brieven van verontwaardiging volgden op de *“IJzerbedevaart van de schande”*, waarbij een zelfs oproep om een brochure op te stellen en *“de onverdraagzamen met hun neus in de drek te duwen”*. De dynamiek tussen het comité en de *“misnoegden”* veranderde. Het Forum bezon zich over de stand van zaken en Vandenberghie liet weten verdere gesprekken niet meer te zien zitten.

Na de “bedevaart van de schande”

Met de eerste provinciaal verkozen comitéleden was er eind 1996 een stap richting de gewenste inspraak, zonder de door het comité gevreesde inbraak. Het conflict leek in 1997 wat afgekoeld. In de Wij van 31 juli 1997 lezen we: *“Het comité gaat zijn eigen weg. (...) Aan de aanslepende ruzies, de oeverloze verzoeningspogingen én de baldadigheid van*

de radicalen heeft de gewone bedevaarder al lang geen boodschap meer.” De grootste werkpunten van dat jaar waren de museale inrichting en de teksten van de IJzerbedevaart. Hoewel er op de bedevaart zelf niets van te merken viel, was aan de teksten een intern conflict vooraf gegaan. Het verloop was rustig en met de oproep voor fiscale autonomie en de splitsing van de sociale zekerheid werd de inhoudelijke lijn doorgetrokken. De *“misnoegden”* waren afwezig. Er kwamen optimistische brieven binnen over het wegblijven van zij die *“er niets te zoeken hadden”*, of over het *“gepeupel”* dat ze konden missen. Tegelijkertijd gingen er ook stemmen op voor verzoening met zij die dat jaar niet opdaagden. Dit was werk voor 1998.

Het comité en het Forum ondertekenden een gemeenschappelijke verklaring op 9 juli 1998. Deze verklaring werd als een verzoening gezien en het Forum werd geacht ontbonden te zijn. In het comité zetelden weer figuren van het Forum en de Werkgroep Radicalisering. In augustus volgde de bedevaart van de verzoening, na die van de tweespalt in 1995 en van de schande in 1996. Er was een radicale toespraak, het VNJ was er weer bij en Anton Van Wilderode werd ere-beheerder. Toch leefde er snel weer ongenoegen over het gebrek aan radicaliteit en de benoemingsprocedure van de algemene vergadering. De definitieve scheuring was een kwestie van tijd. [Jens Bertels]

Bronnen bij deze bijdrage: Archief Lionel Vandenberghie (ADV, AC162); A. Beck, *De IJzerbedevaarten 1945-1965. Een politieke massamanifestatie*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1996 ; M. Deweerdt, Vandenberghie, Lionel, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/>; E. Peeters, *IJzerbedevaarten*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/>; S. Van Clemen, *IJzerbedevaardersforum*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/>.

Luc Van den Brande en Lionel Vandenberghie, s.d. [ADV, VFA11218/2]

DE SCHEUTIGE SCENARIST Herman Pauwels (1922-1993)

“Tante Sidonie, Jerom en Lambik hebben zware ruzie met hun naaste burens, Theofiel B. Boemerang en zijn vrouw Celestine.”

Zo goed als elke Vlaming herkent in dit citaat een aantal personages uit de strip *Suske en Wiske*. Kenners zullen zelfs weten dat het verwijst naar de openingstaferelen van *De Windmakers*, album nummer 38 in de iconische rode reeks van Willy Vandersteen. Bijna niemand weet echter dat dit verhaal gebaseerd is op een scenario van de nobele onbekende Herman Pauwels.

Gentsch Studenten Verbond

Herman Pauwels, niet te verwarren met een Groot-Nederlands denkende hoogleraar elektronica of een voormalig sportjournalist en manager bij de openbare omroep, werd geboren in Antwerpen op 26 juli 1922. Zijn ouders, Constant Pauwels (1899-1970) en Maria Uyttebroek (1899-1945), waren twee overtuigde flaminganten. In

Foto van Herman Pauwels aan zijn bureau bij Ford Motor Company, circa 1960. [ADVN, VFA13175]

hun jonge jaren waren zij betrokken bij het activisme en de opkomst van de Frontpartij in Antwerpen. Hun enige zoon Herman, vernoemd naar de in 1920 neergeschoten student Herman Van den Reeck, kreeg dit engagement met de paplepel mee. Zo was hij als scholier betrokken bij de laatste edities van *De Goedendag*. Dit Vlaamsgezind scholierentijdschrift verscheen tussen 1891 en 1940 en werd uitgegeven door een opeenvolging van vrijzinnige studentenkringen. Tussen 1916 en 1918 gebeurde dit door de groepering Jong Vlaanderen met onder meer Van den Reeck, Paul Van Ostaijen

Voorpagina's van de juli-nummers van *De Goedendag* uit 1917 en 1940 toen respectievelijk vader Constant en zoon Herman Pauwels deel uitmaakten van de redactie. [ADVN, VY539]

Tekening van A. Prové voor de katern van het Gentsch Studenten Verbond in het tijdschrift *Ons Leven*, jg. 1941, nr. 5. [ADVN, VY478]

én Constant Pauwels. Na de stopzetting op het einde van de Eerste Wereldoorlog volgden verschillende pogingen om het tijdschrift nieuw leven in te blazen. Het laatste initiatief kwam in 1939 van de Vlaamsche Bond der Antwerpsche Athenea 'Ontwikkeling'. Herman Pauwels trad in de voetsporen van zijn vader en werd medewerker van *De Goedendag*. Hij bleef hoofdredacteur tot het allerlaatste nummer in juli 1940.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd Herman Pauwels opgeroepen om zich in Roeselare aan te melden bij het opvangcentrum van de rekruteringsreserve van het leger. Van daaruit vertrok hij samen met duizenden andere jongeren per trein naar Frankrijk. Onder Duitse bombardementen strandden ze in Abbeville. Via de Frans-Belgische kust kwam hij in Brugge terecht en keerde eind mei terug naar Antwerpen. Volgend op zijn opleiding aan het Koninklijk Atheneum begon hij in het najaar van 1940 aan de studies Germaanse filologie in Gent. Onder invloed van zijn docent en voormalig activist Antoon Jacob sloot Pauwels zich aan bij het pas opgerichte Gentsch Studenten Verbond (GSV). Op initiatief van het Katholiek Vlaamsch Hoogstudenten Verbond (KVHV) en met de steun van Frans Daels en pater Jules Callewaert moest dit verbond de universitaire faculteitskringen overkoepelen en de bestaande politieke studentenkringen vervangen. Die poging tot eenheid kwam echter spoedig onder druk te staan toen de leiding van het GSV zich uitsprak voor het nationaal-socialisme en collaboratie met de bezetter. Ook binnen de verbondsleiding was er een gespannen verhouding tussen de aanhangers van een radicaal Duitsgezind standpunt enerzijds en de 'gematigde' Dietse of Groot-Nederlandse strekking anderzijds. Na een paar maanden in functie als secretaris werd Herman Pauwels in het academiejaar 1942-1943 preses van het GSV.

Tijdens zijn voorzitterschap poogde Pauwels de interne samenhang van het verbond te versterken in de geest van Albrecht Rodenbach. Dat kon echter de groeiende dissidentie van de faculteitskringen niet verhinderen. Na een protestbrief over Duitse inmenging in het

universiteitsleven kreeg hij zelf een vermaning door de tuchtraad en verbood Franz Petri, de verantwoordelijke voor onderwijszaken van het militair bestuur, hem om in het volgende academiejaar nog een rol te spelen in het GSV. Herman Pauwels keerde in het najaar van 1943 terug naar Antwerpen en probeerde van thuis uit zijn diploma te behalen langs de centrale jury. Hij sloot zich aan bij de Antwerpse afdeling van het collaborerende Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) en werkte een aantal weken als opzichter voor de Hilfsfeld-gendarmerie. Tegelijk werd hij, in lijn met zijn Groot-Nederlandse overtuiging, Vlaams correspondent voor *De Geus* (1940-1945), het verzetsblad van de Nederlandse studenten Jan en Huib Drion.

Op 15 september 1944 werd Herman Pauwels aangehouden door het Onafhankelijkheidsfront en opgesloten in de Begijnenstraat, de gevangenis van Antwerpen. Negen maanden later veroordeelde de Krijgsraad hem omwille van wapendracht bij de Hilfsfeldgendarmeerie tot ontzetting uit zijn burgerrechten en vijf jaar hechtenis. Zijn gevangenisstraf zat hij vervolgens uit in de interneringscentra van Merksplas, Hoogstraten en ten slotte Beverlo, waar hij de functie van hoofdbibliothecaris bekleedde. Na zijn vrijlating op 22 april 1947 vestigde hij zich terug bij zijn vader in Antwerpen en huwde een jaar later met zijn Gentse studievriendin Griet Callaert (1922-2005). In juni 1961 kreeg hij eerherstel.

Intussen had Pauwels, na een moeilijke periode van maatschappelijke herintegratie, een job als redacteur bij de commerciële dienst van Ford Motor Company in Antwerpen. Niets deed op dat moment vermoeden dat hij in 1959 een kleine rol zou spelen in de historie van *Suske en Wiske*.

De Windmakers

Willy Vandersteen bedacht Vlaanderens bekendste beeldverhaal in de winter van 1944-1945 en overtuigde uitgeverij De Gids om het verhaal als dagelijkse aflevering in *De Nieuwe Standaard* te publiceren, eerst onder de titel *De avonturen van Rikki en Wiske*. Deze strip werd in 1946 gebundeld tot een album, maar dat bleek geen onverdeeld succes. Het album van het tweede verhaal, *Op het eiland Amoras*, kwam een jaar later op de markt en was daarentegen wel een schot in de roos. Vanaf eind 1947 verschenen de strips dagelijks

Ontwerp voor een strip bij aflevering 2 van de wedstrijd 'Lach en Win', maart 1953. © Standaard Uitgeverij. [ADVN, AC1387]

in *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* – een achttal verhalen verschenen afzonderlijk in het weekblad *Kuiffe* – en werden gebundeld tot de gekende rode albums. Tot de oprichting van Studio Vandersteen in 1959 en zelfs tot de overname door Paul Geerts in het begin van de jaren 1970 werkte Vandersteen quasi alleen aan de scenario's en tekeningen van *Suske en Wiske*. Enkel het afwerken van de tekeningen liet hij over aan medewerkers. De enige gekende uitzonderingen zijn Karel Verschuere die in 1958 co-scenarist was van het toeristisch promotiealbum *De Rammelende Rally* en Edward De Rop die in 1958-1959 meetekende aan *Het Gouden Paard* en *Het Vliegende Bed*. De naam Herman Pauwels ontbreekt echter in elk overzicht. Een onterecht manco?

In februari 1959 kreeg Herman Pauwels bezoek van Jan Merckx. Merckx was toen directeur van de krant *Het Handelsblad* en na de overname daarvan door De Standaard nv de rechterhand van algemeen directeur Albert De Smaele. De Smaele en Merckx hadden het plan opgevat de populaire personages van *Suske en Wiske* te gebruiken in een taalvaardigheidswedstrijd voor jongeren. Hoe Merckx bij Pauwels terecht kwam, is onduidelijk. In elk geval kreeg Pauwels de opdracht om wekelijks een scenario te schrijven voor een beeldverhaal met twaalf plaatjes en per plaatje een taaldilemma te bedenken. Het scenario werd vervolgens door Willy Vandersteen voorzien van tekeningen. Pauwels was behalve scenarist ook één van

de vier juryleden van de wedstrijd en ontving per aflevering een ereloon van 750 frank. Hij schreef minstens elf opgaven voor de wedstrijd die tussen 27 februari en 15 juni 1959 onder de titel 'Lach en Win' verscheen in *De Standaard*.

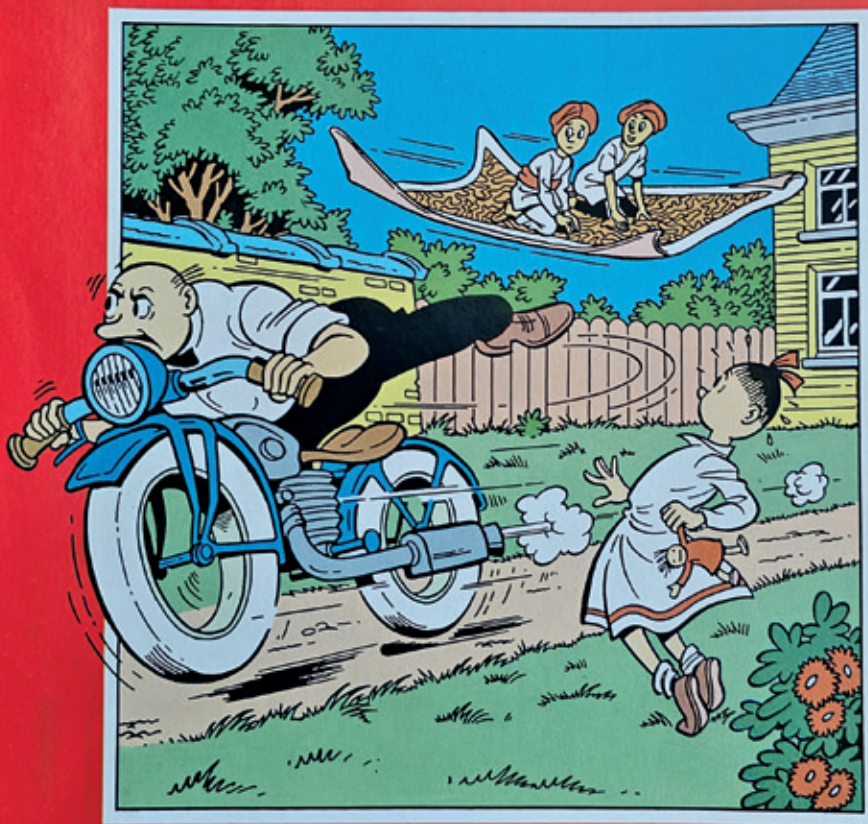
Aangemoedigd door de samenwerking met Vandersteen schreef Pauwels een scenario voor een *Suske en Wiske*-verhaal dat zich afspeelde in het Wilde Westen. Mede geïnspireerd door de Amerikaanse televisiereeks *Tales of the Texas-Rangers* – in die periode te zien op de openbare omroep NIR – verwerkte Vandersteen een aantal elementen uit het scenario van Pauwels in het stripverhaal *De Texas-Rakkers*. Het verhaal verscheen tussen april en augustus 1959 in de krant. Voor Herman Pauwels was dit het signaal om zijn job bij Ford tijdelijk op pauze te zetten en volop aan een nieuw scenario te werken. Na een positieve telefonische reactie van Vandersteen bezorgde Pauwels op 6 juli 1959 een vier pagina's tellende synopsis met de titel *De Windmakers*. Vandersteen zag vermoedelijk wel potentie in het verhaal want hij liet Pauwels tegen eind juli een scenario van vijftig afleveringen uitwerken. Mogelijk

Voorpagina van het *Suske en Wiske*-album *De Windmakers*, 1960.
© Standaard Uitgeverij.
[Eigen verzameling Tom Cobbaert]

WILLY VANDERSTEEN

SUSKE EN WISKE

DE WINDMAKERS

hoopte Vandersteen door de uitbesteding van het scenario meer tijd te hebben voor zijn geplande wereldreis. Van 9 september tot eind november 1959 zou hij namelijk samen met journaliste en schrijfster Maria Rosseels door Azië en het Midden-Oosten reizen; de reisverslagen van Rosseels verschenen samen met illustraties van Vandersteen onder de titel *Oosters Cocktail*.

Het is in elk geval een feit dat vanaf 22 augustus de eerste afleveringen van *De Windmakers* in *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* verschenen. Die volgden in het begin vrij nauwkeurig het scenario van Herman Pauwels. De dialogen waren wel iets gebalder, maar het verhaal bleef behouden. Op 5 september stuurde Pauwels een brief om Vandersteen voor zijn vertrek te herinneren aan de betaling van de eerste schijf.

De schrijver stelde daarbij vast dat zijn scenario “*slechts sporadisch gebruikt*” werd, al ervaarde hij dat niet als problematisch “*aangezien u er zelf moet over beslissen wat niet bruikbaar is*”. Na een vijftal afleveringen maakte Vandersteen zich het verhaal helemaal eigen en met de introductie van reuzenslakken een stuk avontuurlijker. Enkel de grote lijnen van het verhaal en een aantal losse elementen, zoals de geheimzinnige brieven, de groep Vrede Door Vriendschap (VDV), het personage Kilikoto en een handvol grapjes, bleven behouden. Een terechte beslissing wanneer men een vergelijking maakt tussen beide verhalen. Pauwels vreesde echter voor zijn verloning: “*Het spreekt vanzelf dat onze overeenkomst niet inhield dat u per se alles*

Portret van Herman Pauwels getekend door Andries Sano (1901-1984), vermoedelijk in het interneringscentrum van Hoogstraten, 1945. [ADV N, VTB649]

moet gebruiken wat ik brouw en ik vind het logisch dat ik alles wat u niet bevalt hermaak. Wij zullen dan echter onze manier van samenwerken (...) grondig moeten herzien zodat (...) mijn prestaties ook werkelijk (...) kunnen gehonoreerd worden.”

Het is onduidelijk of Pauwels uiteindelijk zijn vergoeding van 200 frank per aflevering ontving. De brief van 5 september 1959 is het laatste spoor van de samenwerking met Vandersteen in het archief van de familie Pauwels-Uyttbroek (ADV N, AC1387). Is het dan onterecht dat Herman Pauwels ontbreekt in de overzichten van personen die meewerkten aan de 80 jaar oude stripreeks *Suske en Wiske*? Hoewel hij maar een kleine bijrol speelde in de productie van

de iconische stripreeks, stond hij uiteindelijk wel mee aan de wieg van twee verhalen. Daarvoor verdient hij minstens enige erkenning in de vorm van dit artikel. [Tom Cobbaert]

Bronnen bij deze bijdrage:

Archief familie Pauwels-Uyttbroek (ADV N AC1387) ; S. Maes, *De Goeden-dag (1891-1940)*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/> ; L. Gevers, *Scholierenbeweging*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/> ; R. Mantels & K. Palinckx, *Gentsch Studenten Verbond*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/> ; P. Lefèvre, *Willy Vandersteen*, 2024, op: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/> ; K. Knudde, *Willy Vandersteen*, in: *Lambiek Comicipedia*, 2024.

POËZIE IN DE JUFFERTUIN

Naar aanleiding van de 25ste verjaardag van de openstelling van de locatie van het Stadsarchief van Lokeren in de Torenstraat schreef Jo Gisekin, pseudoniem van Leentje Vandemeulebroecke, in 2013 een gedicht dat werd aangebracht op een van de muren die uitsteekt op de binnentuin van dit voormalige schoolgebouw. Toen enkele jaren geleden werd beslist om het Lokerse Stadsarchief in 2025 te verhuizen naar het vroegere postgebouw op de Markt, vreesde de voormalige stadsarchivaris dat het muurgedicht er om praktische redenen misschien geen even prominente plaats zou krijgen. Vandaar dat – in overleg met de huidige stadsarchivaris en de dichteres – contact werd opgenomen met het ADVN om het historisch geïnspireerde stukje poëzie alvast een tweede bestemming te bezorgen. Het archief voor nationale bewegingen in de Lange Leemstraat beschikt immers eveneens over een binnentuin en is ook gevestigd in wat ooit een stadsschool was. De 40ste verjaardag van het ADVN, officieel opgericht op 21 maart 1984, werd aangegrepen om het gedicht van Jo Gisekin een tweede leven te bieden in de Juffertuin.

“Aangezien Jo Gisekin niet alleen over poëtische maar ook over ‘groene’ vingers beschikt, koos zij voor een gedicht waarin de documenten die worden bewaard in het Lokerse stedelijk archiefgebouw in verband worden gebracht met de planten in de binnentuin ervan”, zo luidde het in een bijdrage in het tijdschrift De Souvereinen van de gelijknamige heemkundige kring van Lokeren. De transfer van “dit fijnzinnige gedicht, dat een aanzet wil zijn tot bezinning over de waarde, de betekenis en

het belang van archieven” van Lokeren naar Antwerpen – van de ene binnentuin van een archief naar de andere – is bijgevolg volkomen terecht en verantwoord. Midden de florale pracht van de Juffertuin voegt de poëzie van Leentje Vandemeulebroecke zich bij het beeldje van multikunstenaar Wannes Van de Velde (1937-2008) van de hand van beeldhouwer Michael Bracke. Dat vond daar in 2021 via de wijkvereniging Klein Antwerpen een blijvend onderkomen. Dat deze sinds enkele jaren in het ADVN gehuisveste organisatie er jaarlijks op een zondag in september in en rond de binnentuin een poëzienamiddag opzet, maakt de cirkel rond.

Jo Gisekin is een kleindochter van auteur Stijn Streuvels (1871-1969) en debuteerde als dichter in het jaar dat haar grootvader overleed. Sindsdien publiceerde zij meer dan tien dichtbundels en heel wat verspreide poëzie. Een aantal van haar gedichten werden op muziek gezet en zij schreef ook poëzie bij textielkunstwerken en schilderijen, onder andere van de net als zij uit Machelen-aan-de-Leie afkomstige Roger Raveel (1921-2013). Jo Gisekin werd voor haar literair werk, dat ook vertalingen uit het Frans omvat, meermaals gelauwerd en gehuldigd.

In 2008 redigeerde voormalig administrateur-generaal van de VRT en boekenliefhebber Cas Goossens voor haar een vriendenboek, *Zo, denk ik, wordt liefde weer nieuw. Over de poëzie van Jo Gisekin*. Dertig bekenden – meestal maar niet alleen uit de wereld van de literatuur – verleenden

Hier
weegt het gewicht van de tijd
op zwijgend papier leesbaar tussen
licht en donker. Verzameld tot de laatste
dag en met zuinige wierook besprenkeld.

Hier
wordt bewaard en begeerd als maagdenpalm
tijn en rozemarijn in een besloten hof.
Hier kom je voorbij. Herinnering zet de deuren op
een kier.

JO GISEKIN

graag hun medewerking aan deze hommage. Gisekins meest recente publicaties zijn *De luvte van het geheugen* (2021) en *Klein schil-
dersboek. Dertien Leiegedichten* (2022). De Nederlandse literatuurcriticus en essayist Kees Fens (1929-2008) karakteriseerde de poëtische *umwelt* van deze precieze dichteres als *“een geladenheid die woorden van zelf tot beelden maakt”*. *“Begeerlijk in het diepste geheim, de hartschlag van poëzie, geraffineerd, als niets nog rest”*, zo typeert Jo Gisekin zelf haar woordkunst. Voor 2025 plant zij een nieuwe dichtbundel, die zal worden uitgegeven door het Poëziecentrum (Gent).

Sinds haar huwelijk in 1970 met Ludo Simons, emeritus hoogleraar boek- en bibliotheekgeschiedenis van de Antwerpse en de Leuvense universiteit, woont Leentje Vandemeulebroecke in de Antwerpse binnenstad. De slotzin van het gedicht dat nu de binnentuin siert van het ADVN – op loopafstand van waar het echtpaar woont – is geheel op maat van deze plek vol documenten en objecten uit het verleden: *“Herinnering zet deuren op een kier”*. [Nico Van Campenhout]

EEN SELECTIE UIT DE AANWINSTEN (JULI - DECEMBER 2023)

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar]

Sprookjesalbum gemaakt in het Kamp van Tongeren, 1946. [ADV N, F336/1] (1)

Documenten als VU-provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen en VU-senator voor het arrondissement Gent-Eeklo, met stukken van de Vriendenkring Sneyssens (1965-1981).
BE ADVN AC103 ARCHIEF OSWALD VAN OOTEGHEM

Fotoboeken van het IJzerbedevaartkomitee Maaseik. Het archief bevat ook een 'Sprookjesalbum' met verzen van Theo Brouns en

Krit Castermans geïllustreerd met tekeningen van Castermans, gemaakt in het Kamp van Tongeren in 1946. (1)

BE ADVN AC135 ARCHIEF WILFRIED ROSIERS

Werkingsarchief over het pleitjaar 2022-2023.
BE ADVN AC265 ARCHIEF VLAAMS PLEIT-GENOOTSCHAP BIJ DE BALIE TE BRUSSEL

Documenten over het financieel beheer en de activiteiten (over o.m. de uitreiking van de Torenwachtersprijs) (1978-2014).

BE ADVN AC408 ARCHIEF DR. JOZEF GOOSSENAERTSKRING GENTBRUGGE

Werkingsarchief van de VTB/VAB-afdelingen Meerhout (1984-2010) en Duffel (1986-1992), met werkingsdossiers van Willy Lenaers als voorzitter van vtbKultuur (2013-2020).

BE ADVN AC453 ARCHIEF CULTUURSMAKERS

Werkingsarchief (1969-1984).

BE ADVN AC725
ARCHIEF KOMITEE
VOOR NEDERLANDS
ONDERWIJS & KULTUUR IN HET KOMENSE
(KNOKK)/BE ADVN
AC728 ARCHIEF VRIENDENKRING VAN HET
KOMENSE (VKK)

Rechts: Leden van de Blauwvoetfederatie tijdens de misviering op de Munstereifel-bedevaart, s.d. [ADV N, VFA13173] (2)

Werkingsarchief, met een collectie foto's van de vakantiecampen en latere samenkomsten van de leden (1965-2019). (2)

BE ADVN AC739 ARCHIEF BLAUWVOET-GEMEENSCHAP AFDELING EDEGEM

Meer dan 20.000 kleurnegatieven en dia's over o.m. de IJzerbedevaarten, 11 julievieringen, VU- en N-VA-manifestaties en Flanders Technology (1977-2017)
BE ADVN AC858 ARCHIEF DANN

Dossiers over de organisatie van de Euro-peades (2013-2019) naast boekhoudkundige stukken (2011-2012).

BE ADVN AC863 ARCHIEF EUROPEADE - INTERNATIONALE VERENIGING VOOR EUROPESE VOLKSCULTUREN

Documenten over de Nederduitse beweging, de Sardische kwestie, de Elzas, Frans-Vlaanderen, Friesland en de Oostkantons, met briefwisseling over de Arbeitsgemeinschaft

Regionalismus (1979-1986).
BE ADVN AC931 ARCHIEF WINFRIED
DOLDERER

Repressiearchief (1947-1960).
BE ADVN AC1019 ARCHIEF OSKAR
WENZKY

Repressiearchief (1945-1950).
BE ADVN AC1131 ARCHIEF ROGER
MOENS

Documentatie en foto's over de acti-
viteiten van het Taal Aktie Komitee
(TAK) (1975-2015).
BE ADVN AC1156 ARCHIEF MICHEL
DE COCK

Werkingsarchief (1983-2002).
BE ADVN AC1221 ARCHIEF VLAAMSE
CONFERENTIE VAN DE BALIE VAN
ANTWERPEN

Dossiers over het Vlaams Pleitge-
nootschap bij de Balie te Brussel
(2001-2004).
BE ADVN AC1302 ARCHIEF FRANK
JUDO

Dossiers over de vergaderingen en de acti-
viteiten van de Vlaamse Volksbeweging (VVB)
afdeling Dilbeek (2009-2014).
BE ADVN AC1336 ARCHIEF CHRIS WEYERS

Documenten over de vergaderingen, de
administratie en de activiteiten (2010-2022).
BE ADVN AC1337 ARCHIEF VLAAMSE
ACTIEVE SENIOREN (VL@S) AFDELING
GENTBRUGGE-LEDEBERG

Wervingsaffiche van de
Waffen-SS, s.d. [ADVN,
VAFB567] (3)

Werkingsarchief (2010-
2022).
BE ADVN AC1340 ARCHIEF
ALGEMEEN-NEDERLANDS
VERBOND (ANV)

Documenten over zijn
familie, zijn opleiding, de
Volksunie (VU) in Vorst,
de redactie van *Dietsland-
Europa* en de Vlaamse
beweging in Brussel.
BE ADVN AC1341 ARCHIEF
HERMAN THURIAUX

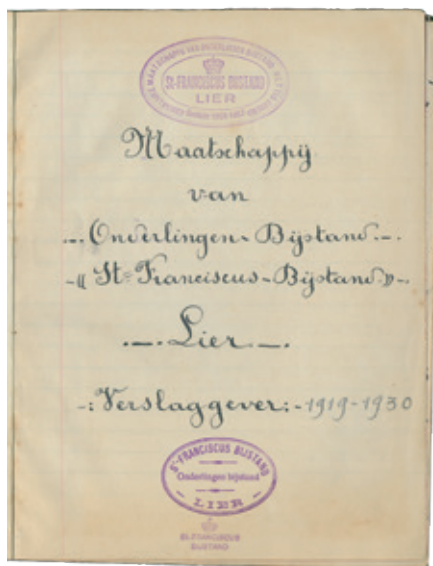
Documenten over het
Katholiek Vlaams Hoogstu-
dentenverbond-Antwerpen
(KVHV-Antwerpen), met
redactiearchief van het
tijdschrift *Tegenstroom*
en een collectie affiches
(1981-1986).
BE ADVN AC1342 ARCHIEF
HILDE VAN DEN BOSSCHE

Onderzoeksarchief voor het boek *Vlaamse
leeuwen, Duitse bevelen* over het Vlaams
Legioen.
BE ADVN AC1338 ARCHIEF PHILIP
VANQUAETHEM

Collectie affiches van o.m. Verdinaso,
Waffen-SS, Vlaamsch Legioen en Dinaso
Militanten Orde. (3)
BE ADVN AC1339 ARCHIEF MARK CALBERSON

Documenten als regisseur-omroeper bij
het Nationaal Instituut voor Radio-omroep
(NIR)-West-Vlaanderen, met teksten van
luisterspelen (1954-1985).
BE ADVN AC1343 ARCHIEF ANDRÉ
LAMMERTYN

Verslagboeken van primaire kassen en
maatschappijen van onderlinge bijstand in

BE ADVN AC1347
ARCHIEF JAN
VEESTRAETEN

Tekeningen van
Leo Vandekerck-
hove gemaakt in het
hechteniskamp Sint-
Kruis-Brugge. (6)

BE ADVN AC1349
ARCHIEF LEO VANDE-
KERCKHOVE
[Rita Verelst]

Lier en Mechelen (1880-1962). (4)

BE ADVN AC1344 ARCHIEF VLAAMS &
NEUTRAAL ZIEKENFONDS (VNZ)

Linksboven: Verslagboek van de Maatschappij van Onderlingen Bijstand Sint-Franciscus (Lier), 1919-1930. [ADVN, AC1344] (4)

Rechtsboven: Bormshulde, optocht door de straten van Merksem, 1988. [ADVN, VFB2480] (5)

Onder: Tekeningen over het leven in het Kamp van Sint-Kruis-Brugge gemaakt door
Leo Vandekerckhove, 1945-1947. [ADVN, VTB393/13&14] (6)

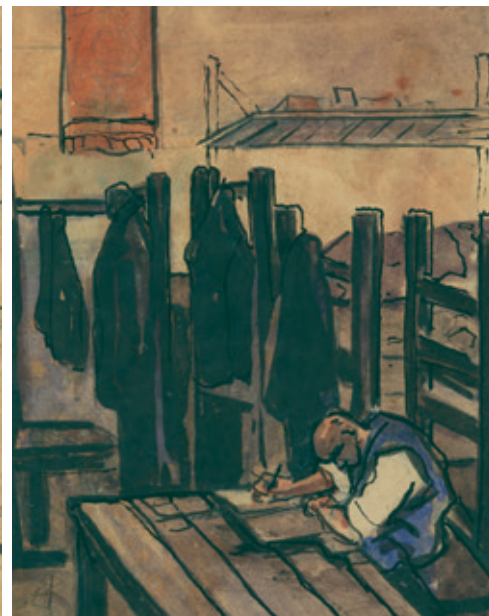
Werkingsarchief over o.m. de VTB-wedstrijd
voor amateurfilms (1959-2018).

BE ADVN AC1345 ARCHIEF
CULTUURSMAKERS FILMGROEP
ANTWERPEN

Werkingsarchief (1929-1934).

BE ADVN AC1346 ARCHIEF
VLAAMSE TOERISTENBOND (VTB)
AFDELING IZEGEM-EMELGEM

Documenten over o.m. Katholiek
Vlaams Hoogstudentenverbond
(KVHV), Marnixring (MR),
Vlaanderen Wereldwijd, Vlaamse
Culturele Koepel (VCK), Vlaan-
deren-Europa, Verbond VOS,
Vlaamse Volksbeweging (VVB) en
ABN-kernen (jaren 1950 tot 2023).
Met een collectie foto's van Borms-
huldes en -herdenkingen. (5)

ADV-NIEUWJAARSRECEPTIE

Driekoningengesprekken

Op 5 december 1954 werd de Volksunie opgericht – de eerste duurzame partijpolitieke formatie sinds de bevrijding. Hoewel de doorbraak aanvankelijk zeer moeizaam verliep, domineren Vlaams-nationalistische partijen op dit moment electoraal het partijlandschap.

Samen met journalist **Isolde Van den Eynde** (*Het Laatste Nieuws*), historicus **Bruno De Wever** (em. prof. Ugent) en politicoloog **Nicolas Bouteica** (prof. Ugent) blikken we terug op de voorbije 70 jaar.

Maandag 27 januari 2025 - deuren open om 19u
Provinciehuis Antwerpen
Kon. Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

Programma:
19u30 - verwelkoming
19u45 - panelgesprek – Karl Drabbe (moderator)
21u15 - receptie

Graag deelnemen?
Schrijf u in via www.advn.be

21

De betekenis
van sport en spel,
vroeger en nu?
**Ontdek het op
Erfgoeddag.**

zondag
27 april
2025

DOE
HEET

Zondag 27 april 2025 van 10 tot 17u
Open huis - open tuin - expo 'Over Flandriens en krulbollen'

ERFGOEDDAG 2025 - GAME ON!

Expo 'Over Flandriens en krulbollen'

Sport zorgt voor opwinding, emotie en trots bij deelnemers en toeschouwers. Speciaal voor erfgoeddag 2025 duikt het ADVN in de collectie op zoek naar 'erfgoed in beweging'. Van sport en spel over tradities en identiteit tot competitie, winnen en verliezen.

Op zondag 27 april 2025 kan u kennis maken met oude en nieuwe, bekende en minder bekende sportverhalen uit de Vlaamse beweging. Wat dacht u van de West-Vlaamse Guldensporenmarathon of de Blauwvoetmars-marathon en de Blauwvoetdagen. Wie waren de eerste Flandriens in het Kampioenschap van Vlaanderen en wie was de bokslegende Karel Sys nu weer? Nam u ooit deel aan de Gordel, de jaarlijkse fiets- en wandeltocht door de Vlaamse Rand rond Brussel en kent u nog de Vlaamse volkssport krulbollen, ook wel 'rolle bolle' genoemd? Kom en ontdek het sporterfgoed dat het ADVN bewaart.

WT | TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Inhoud 2024/4

VOORWOORD

Bruno De Wever, Lode Wils 1929-2024

BIJDRAGEN

Ludo Stynen, *Commotie in de Académie royale. Ferdinand Augustijn Snellaert versus Mathieu Leclercq over het taalgebruik in de rechtspraak*

Jasper Snoeys, *"Dat is mijn laatste daad geweest": de emotionele ervaringen van Ernest Claes en Filip De Pillecyn in hun interneringsdagboeken Cel 269 en Face au Mur*

RUBRIEK FORUM

Nico Van Campenhout, *Els Witte over haar boek Natievorming in België. Tweehonderd jaar historische representaties rond 1830*

Stefaan Marteel, *Tussen Vlaamse natievorming en academische geschiedschrijving*

NIEUWE UITGAVEN

Abonnementsgeld:

- binnenland: 40 euro
 - buitenland: 60 euro
 - steunabonnement: 75 euro
 - afzonderlijk nummer: 15 euro
- meer info langs: www.wt.be

U kunt zich abonneren op WT door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

Beperkt aanbod recente bijdragen te lezen op:
www.foliomagazines.be

WT-bijdragen van 1981 tot 2022 zijn raadpleegbaar langs www.wt.be

LEZING 'DE DWARSLIGGER'

Naar aanleiding van het recent verschenen boek *De dwarsligger. Filip De Pillecyn in Pallieter, 1922-1928* organiseert het Filip De Pillecyn Comité in samenwerking met het ADVN een lezing van auteur Rik Van Cauwelaert over De Pillecyn en zijn bijdragen in het satirische weekblad *Pallieter* (1922-1928). De lezing gaat door op woensdag 19 februari 2025 om 19u30 in het ADVN.

Meer informatie over het programma en inschrijving volgt via onze digitale ADVN-nieuwsbrief en www.advn.be.

DE GEEST VAN HOUTEM

Een jaar geleden verliet Lionel Vandenberghé ons voor eeuwig. Jens Bertels wijdt in dit nummer van de *Mededelingen* een artikel aan de man die van 1989 tot 2003 – ‘rumoerige jaren’ – voorzitter van het IJzerbedevaartcomité was. Het gewezen lid van de algemene vergadering van het ADVN heeft politiek gezien geen onbekommerd parcours gelopen. Zoals het kenmerkend is voor iemand met uitgesproken meningen viel hem zowel lof als hoon ten deel. Zijn *"als te moderniserend en verruimend ervaren beleid"* stootte op *"kritiek van zowel leden van het IJzerbedevaartcomité als deelnemers aan de IJzerbedevaart"*, weet Mark Deweerdt ons te vertellen in het aan hem gewijde lemma van de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*.

Lionel zag op 26 juli 1943 het levenslicht in Houtem, een deelgemeente van Veurne. De kleine dorpskom is ingebed in De Moeren, een natuurlandschap dat zoveel stilte te bieden heeft. En in het stilste van het stille, bij de machtige Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk, heeft Lionel zijn laatste rustplaats gevonden. De cirkel van geboorte en dood is daarmee gesloten. Tussen begin en einde een leven in dienst van idealen, een leven vol engagement.

Houtem zelf is niet altijd zo stil geweest. In het aangezicht van de dodenakker staat de 17de-eeuwse pastorie waar van 1915 tot 1918 het Groot Hoofdkwartier van het Belgische leger gevestigd was. Stafchef Félix Wielemans verbleef er tot zijn overlijden in 1917. Koning Albert I kwam er drie- tot viermaal per week langs vanuit het naburige De Panne om met zijn adviseur te overleggen over het krijgsverloop.

Houtem, een verstild dorp in de Westhoek, en waar toch zoveel geschiedenis geschreven werd. De Koning-Ridder liep er mijmerend rond, de vorst om wie zich zoveel mythes hebben gehuld. De vorst die als eerste bij zijn aantreden in 1909 de eed van trouw aan de Grondwet niet alleen in het Frans, maar ook in het Nederlands had afgelegd. In dat kleine oord verdichtte zich de militaire beslissingsruimte van het IJzerfront. Wat zich achter de IJzer afspeelde, vanuit Houtem uitstralend over zovele andere mythische plaatsnamen tot in de loopgraven, zou het Vlaams-nationalisme verder aanzwengelen en zo de Vlaamse natie mee gestalten helpen geven.

Een voorbeeld van Vlaamsgezind activisme waren de ‘vliegtochten’, protestacties waarbij leden van de Frontbeweging in het geheim achter de frontlijn verboden slagzinnen verspreidden zoals *‘Hier ons bloed, wanneer ons recht?’*. De digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* leert ons dat Houtem en het naburige Leisele en Hond-schoote (net over de grens in Frans-Vlaanderen) op een koude januarinacht in 1918 het toneel van zo een actie – het verdelen van honderden affiches – vormden.

Het hoeft niet te verwonderen dat vele jaren later een jonge idealistische kerel die daar in Houtem de geest van de geschiedenis ontwaarde zich zou ontpoppen tot Vlaams-nationalist. Gedreven door de genius loci van Houtem zou hij zich de boodschap van vrede en zelfbeschikking eigen maken en haar in eigen bewoordingen gaan uitdragen. Dat alles ging niet zonder slag of stoot; het heeft het minzame karakter van Lionel Vandenberghé geen afbreuk gedaan.

Dirk Rochtus | voorzitter van het ADVN

ADV

ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN